

O progresismo provincialista galego a través de *La Oliva* (1856-1857)¹

JUSTO BERAMENDI
Universidade de Santiago de Compostela

Como é ben sabido, no período isabelino as diferentes opcións políticas non se relacionaban coa sociedade e co Estado mediante estruturas partidarias estables, con organigramas complexos e afiliación regulamentada como acontecerá dende finais do século XIX e sobre todo no século XX, senón que consistían basicamente en redes de pequenos grupos locais unidos laxamente entre si e coa “dirección” de Madrid, ben por unha afinidade ideolóxica relativamente estable, ben por ambicións conxunturais. Á parte da participación en eleccións, conspiracións ou pronunciamentos, o seu instrumento principal de acción continua era a prensa. De aquí que a análise das publicacións periódicas sexa un medio decisivo para o estudo dos partidos da época.

Como xa se ten dito moitas veces² os progresistas amosan en Galicia unha peculiaridade de grande interese: do seu seo nace, a partir dos anos 1840-1846, o galeguismo político en forma de provincialismo encarnado nun sector minoritario dese progresismo así como nun número moito menor de demócratas, moderados e tradicionalistas. O obxecto do presente traballo é estudar a primeira etapa dun periódico, *La Oliva*, que sempre tivo moita sona na historiografía galega polo

1 Este traballo encádrase nos proxectos de investigación *La nacionalización española en Galicia 1808-1874* (Ministerio de Educación y Ciencia, HUM2006-10999) e *A nacionalización española en Galicia no século XIX* (Xunta de Galicia, PGIDT06PXIB210051PR).

2 Sobre o provincialismo galego e a súa relación co progresismo español véxase Barreiro Fernández, Xosé Ramón (1977): *El levantamiento de 1846 y el nacimiento del galleguismo*, Santiago de Compostela, Pico Sacro; e Beramendi, Justo (2007): *De provincia a nación. Historia do galeguismo político*, Vigo, Edicións Xerais de Galicia, caps. II e III.

seu atribuído carácter de punta de lanza, xunto co coruñés *El Clamor de Galicia* de Benito Vicetto, do nacente galeguismo político nos tempos do chamado bienio progresista. Amén de considerar os aspectos propiamente periodísticos, procuraremos establecer, mediante a análise dos seus contidos, en qué doses se combinan nas súas páxinas o progresismo español e o provincialismo galego e isto como contribución puntual ó proxecto de investigación en marcha sobre a natureza, a intensidade e os ritmos da construción da nación española na Galicia do século XIX e sobre a relación deste *nation-building* coa súa incipiente alternativa en clave galeguista.

1. O marco histórico

*La Oliva*³ aparece, como veremos, en xaneiro de 1856 e deixa de publicarse en abril de 1857. Terá continuidade despois baixo o nome de *El Miño*⁴, denominación coa que conseguirá atravesar o resto do período isabelino. Recuperará a cabeceira orixinal o 10 de outubro de 1868, aproveitando a maior liberdade de prensa instaurada pola Gloriosa. As turbulencias da I República traerán consigo a súa definitiva desaparición o 10 de abril de 1873. Tanto *El Miño* como a segunda *Oliva* continuarán a numeración do seu predecesor como sinal de que sempre foi a mesma empresa periodística.

A corta vida da súa primeira etapa coincide, pois, co tramo final do chamado bienio progresista e coa reacción de unionistas e moderados que será precisamente a que acabará con ela. Pero para entendermos ben os actores políticos que inciden na súa traxectoria e nas súas actitudes convén que nos remontemos algo máis atrás, concretamente a xullo de 1854, cando se producen os feitos que pasaron á historia como a Vicalvarada.

Á altura de 1853, a chamada década moderada daba claros sinais de esgotamento. As continuas interferencias da raiña e o seu círculo próximo e as ambicións persoais dos diversos notables do partido moderado acabaron dividindo este en numerosas fraccións ás veces tan irreconciliables entre si como cos progresistas. O 19 de setembro, na enésima crise de goberno, Isabel II elevou á xefatura do goberno a Luis José Sartorius, conde de San Luis e cabeza dunha desas fraccións, coñecida como os *polacos*. Considerado indigno de tal honor pola maioría dos baróns e xenerais moderados, San Luis fracasou nos seus primeiros intentos de

3 Manifesto aquí o meu agradecemento a Xosé Luis Franco Grande, quen hai anos me enviou unha copia da colección completa desta primeira *Oliva*, que estaba perdida e el atopou en Vigo.

4 *El Miño. Periódico de comercio y de intereses generales* (Vigo, 1 de outubro de 1857 - 1 de outubro de 1868). Segundo Manuel Soto Freire (*A imprenta en Galicia* [1868], ed. de Xosé Ramón Barreiro Fernández, Lugo. Círculo das Artes, 1982, p. 122-123) na súa primeira plana campeaba o lema "Todo por Galicia, todo para Galicia", claramente provincialista, lema que por certo non aparece na primeira etapa de *La Oliva*, en contra do que din algúns autores.

atraer aos seus correligionarios rivais ofrecéndolles cargos, que foron rexeitados, e levantando o desterro de Narváez. Esta pertinacia na animadversión dos seus teóricos compañeiros de partido levouno a emprender a política contraria que desembocou na suspensión das Cortes o 10 de decembro, o traslado de xenerais desafectos a destinos moi afastados de Madrid e mandamentos de prisión de progresistas, demócratas e mesmo algúns moderados. Coma sempre, moitos conseguiron escapar da cadea exiliándose antes, como os ex-provincialistas galegos Rúa Figueroa e Romero Ortiz.

A resposta dos moderados non *polacos* estaba cantada: a conspiración preparatoria dun pronunciamento. Esta iníciase en xuño de 1854, encabezada polo xeneral O'Donnell, quen por fin consegue o día 28 xuntar tropas suficientes para alzarse nas aforas de Madrid. O primeiro enfrontamento coas forzas gobernamentais tivo lugar o día 30 en Vicálvaro, quedando a cousa en táboas. A actitude inicial do pobo de Madrid e dos progresistas ante estes feitos foi de indiferenza por coidalos un preito entre moderados. O'Donnell e os seus comprenderon que o levantamento fracasaría se non conseguían o apoio da esquerda liberal. De aquí que, mentres manobrava coas súas tropas desprazándose cara a Aranjuez primeiro e a Manzanares despois, empezasen a introducir nas súas proclamas frases que soasen ben nos ouvidos progresistas (por exemplo, "asegurar la verdad del sistema representativo"). Este cambio de rumbo culminou no chamado manifesto de Manzanares, redactado por Antonio Cánovas del Castillo, no que se enxalzaba "la voluntad nacional" e se prometía "la práctica rigurosa de las leyes fundamentales, mejorándolas, sobre todo la electoral y la de imprenta", e se resucitaba a Milicia Nacional, entre outras cousas. Cando o manifesto chegou a Madrid, os progresistas sumáronse ó levantamento, que se estendeu por toda España e triunfou o 17 de xullo coa dimisión do conde de San Luis. Nesas xornadas o noso Eduardo Chao fixo gala unha vez máis do seu combativo activismo dentro da esquerda liberal.

O lóxico era que a raíña entregase o goberno a O'Donnell, pero, aconsellada pola súa nai, fixo a típica raposería borbónica, e chamou a Espartero, o grande icono progresista, que deste modo resucitou politicamente case sen comelo nin bebelo. E así, o que empezara como un movemento de remodelación moderada acabou aparentemente como un triunfo progresista, como o desquite do seu desprazamento do poder polos moderados en 1843-1844. Pero a mazá da discordia estaba servida de entrada na heteroxénea mesa dos vencedores de 1854.

Logo da triunfal entrada de Espartero en Madrid o 28 de xullo formouse, presidido por este e con O'Donnell no ministerio da Guerra, un goberno mixto de progresistas e moderados non *polacos*, que convocou eleccións a Cortes constituintes unicamerais. Na preparación deses comicios naceu un novo partido, a

Unión Liberal, conxunción da dereita do progresismo e da esquerda do moderantismo, que conseguiu unha clara maioría parlamentaria, fronte a uns cincuenta progresistas puros ou esparteristas, uns poucos demócratas e outros poucos moderados non unionistas.

Non é cousa de repetir aquí a coñecida lexislación modernizadora deste bienio nin os avatares dunha dinámica política condicionada pola tensión entre unionistas e esparteristas, apoiados aqueles pola maioría da xerarquía militar e estes pola renacida Milicia Nacional, que protagonizou máis dun disturbio en numerosas cidades. Nun segundo plano, pero tamén activos, carlistas por un lado e demócratas republicanizantes polo outro facían a súa achega á inestabilidade do sistema. Sinalaremos unicamente, pola relación directa co noso obxecto, que, como era de esperar, foi suspendida a aplicación da lei de imprenta dos moderados, lei que, entre outras cousas, restrinxira a prensa política pola vía de esixir ós periódicos deste carácter o depósito previo dunha fianza de contía tal que estaba só ó alcance de moi poucos. Eliminado ese obstáculo, proliferaron cabeceiras de todo signo, pero especialmente as de esquerda, entre elas a que aquí nos ocupa.

O debate constitucional, os enfrontamentos arredor do sistema impositivo, da desamortización, das relacións coa Igrexa e do papel e mesmo da existencia da Milicia Nacional, sumados a unha vaga continua de desordes públicas e levantamentos populares tanto no campo como nas cidades, levaron a situación a un punto tan crítico que en xullo de 1856 a Coroa, sempre inimiga dun sistema liberal auténtico, considerou chegado o momento de dar o golpe de graza a aquela "revolución". Para iso abundaba con aproveitar a rivalidade entre as súas dúas cabezas. Provocando unha de tantas saídas temperamentais de Espartero, esta co gallo da destitución do ministro Escosura, Isabel conseguiu que aquel dimitise o que lle permitiu colocar o 14 de xullo a O'Donnell á cabeza do goberno como quen non quere a cousa.

A rebelión armada da Milicia Nacional en Madrid foi derrotada nun par de días e as Cortes Constituíntes suspendidas antes de que puidesen aprobar a nova Constitución. Empezaba a involución política: disolución da Milicia Nacional e das Cortes, suspensión da venda de bens eclesiásticos e restauración da Constitución de 1845. Unha vez cumprida a súa función de enterrador do que el mesmo iniciara, O'Donnell xa non era necesario, así que a raíña tamén provocou a súa dimisión o 12 de outubro e entregou o goberno nada menos que a Narváez. Como era de esperar, este protagonizou unha auténtica reacción política. E neste marco foi restablecida a Lei de Imprenta de 1845, auténtica mordaza para os periódicos desafectos.

2. Caracteres e avatares do periódico

A aparición de *LA OLIVA. Periódico de Política, Literatura e Intereses Materiales* anunciouse mediante o habitual prospecto, datado o 15 de xaneiro de 1856, que presentaba en público as intencións, a afiliación política progresista e o programa dos seus promotores. Dezaoitto días despois, o 2 de febreiro, iniciábase a saída desta cabeceira bisemanal (mércores e sábados) que, polo que sabemos, rematará sen aviso previo co número 134, de 13 de abril de 1857, “suprimido por la autoridad” segundo Soto Freire. Non constan no periódico os nomes do director, nin do propietario nin dos redactores. Só aparece o do editor responsable, José Collazo, a quen sucederá José Paz y Angel.

Non obstante, coñecemos ben os verdadeiros impulsores do novo periódico, que non era senón unha iniciativa dos progresistas “puros” de Vigo e Pontevedra para contar cun potente órgano de expresión fronte ó unionista *Faro de Vigo* e ó moderado *El Restaurador*. En efecto, no grupo promotor, nucleado pola familia Chao, figuraban os dirixentes progresistas provinciais José Ramón Fernández Carballo, fundador e redactor principal, e Atanasio Fontano, secretario do Goberno Civil de Pontevedra, secundados por Miguel Vidal e ós que se sumaron, retornados de Madrid, Alejandro Chao e o impresor Juan Compañel. Detrás estaba a guía e o impulso do omnipresente e hiperactivo Eduardo Chao, en rápida deriva do progresismo á democracia ata o punto de que nas Cortes Constituíntes fora un dos poucos que votara en contra da permanencia de Isabel II no trono, o que o fixo caer en desgraza. Tanto Fernández Carballo como Compañel eran cuñados dos Chao, así que case todo quedaba na familia. En Madrid ficara un mozo Manuel Murguía, do mesmo círculo, que se encargará a distancia de coordinar e alimentar a parte cultural⁵. Todo indica que Murguía, demasiado novo e aínda politicamente inmaduro, era no grupo un colaborador importante pero en absoluto o mentor ideolóxico e nin sequera un igual entre os seus maiores, en contra da apreciación de Soto Freire⁶, quen de seguro tomou por certa a versión posterior do propio Murguía.

Cada número de *La Oliva*, feito na imprenta do mesmo nome sita no núm. 14 da rúa Real de Vigo, constaba de catro páxinas de 40 x 28 cm co texto a tres columnas, agás o espazo reservado á publicidade na última páxina, que podía ir a catro columnas. O prezo variaba segundo os lugares de destino: 5 reais/mes en Vigo e entregado a domicilio; 18 reais/trimestre en España se era por subscrición

5 Soto Freire, Manuel: *Op. cit.*, p. 122; Duran, José Antonio (2000): *Murguía, 1833-1923*, Madrid, Taller de Ediciones J.A. Duran, pp. 77-140; e Barreiro Fernández, Xosé Ramón e Axeitos Xosé Luís (2003): *Cartas a Murguía I*, A Coruña, Fundación Pedro Barrié de la Maza, pp. 31-58.

6 Segundo este, loc. cit., Murguía “debía ser director, pero causas ajenas a su voluntad le retuvieron en Madrid, desde donde dirigía la parte literaria y escribía el folletín”.

directa e 20 reais se era a través de comisionados; e 30 reais/trimestre en Ultramar.

Como pode verse, a distribución facíase exclusivamente mediante subscripción na propia sede ou nalgún dos numerosos puntos de subscripción, que aparecían enumerados de cando en vez na última páxina. Na primeira destas listas (que logo teñen moi poucas variacións) figuran 32 localidades galegas, 104 do resto de España, e sete do estranxeiro: Buenos Aires, A Habana, Manila, México, París, Porto Rico e Valparaíso. No Anexo I reproducimos os nomes dos "comisionados" de Galicia e América porque, se ben moitos mantiñan relacións puramente comerciais coa empresa editora, outros eran persoas ideoloxicamente afíns ós redactores de *La Oliva*, como pode comprobarse comparando esa lista coa do Anexo II, que recolle as sinaturas que apareceron no periódico. En todo caso, unha nómina tan ampla demostra que a empresa contaba cunha rede de distribución moi tupida para a época, en consonancia coa vocación de modernidade comercial dos seus propietarios, algo que se reflicte tamén na importancia que concedían á publicidade, na teoría e na práctica. Non temos datos certos da tirada pero si un indicador da súa relación coas da competencia, relación moi favorable da que naturalmente se oufanaba *La Oliva*:

La Gaceta publica el estado de lo que pagaron en correos por razón de franqueo los periódicos políticos en el mes de Marzo. Dato curioso que sirve para calcular el núm. de suscritores que tiene cada uno de ellos.

<i>El Coruñés</i>	30 rs.
<i>El Restaurador</i>	87 rs.
<i>Faro de Vigo</i>	30 rs.
<i>La Oliva</i>	210 rs.

Como se ve, LA OLIVA, periódico liberal, paga casi el doble que los tres periódicos juntos de color moderado que se publican en Galicia.⁷

Pero, para calibrar ben o significado destas cifras, convén sinalar que non recollen os exemplares distribuídos no propio Vigo, que se entregaban en man a domicilio. O único que indican, pois, é a clara superioridade da difusión de *La Oliva* fóra da cidade, sobre todo no resto de Galicia. Isto, xunto coa presenza de numerosas informacións referentes a outras cidades, vilas e provincias do país (obtidas precisamente grazas a esa rede de correspondentes), fixo que, sen descoiñar a atención á propia cidade, superase claramente o carácter de periódico local e funcionase como un dos primeiros medios de información e opinión a escala galega, algo que corroboraremos ó comentar a súa estrutura temática.

7 Núm. 70, 1 de outubro de 1856, p. 3.

Non obstante, a medida que a situación política foi facéndose máis desfavorable para os progresistas a partir do verán, o periódico foi perdendo lectores mentres que os gañaban os adversarios, especialmente o seu rival máis directo, *Faro de Vigo*⁸. En cambio, a dura persecución iniciada por Narváez no outono parece provocar unha reacción de solidariedade porque, malia a merma obrigada das informacións e opinións políticas, recuperou a cota de partida e volveu distanciarse dos seus competidores⁹.

Pero este devalo non foi o maior dos problemas a que tivo que enfrontarse *La Oliva* dende finais de ano. Como vimos, a involución política implicou, entre outras cosas, o retorno á lei de imprenta dos moderados. Sen posibilidades de reunir a enorme fianza esixida, a publicación tivo que renunciar ó seu carácter político e pasou a subtitularse *Periódico de Literatura e Intereses Materiales* dende o núm. 88 de 3 de decembro¹⁰, número no que tamén cambiou o pé de imprenta pois, no canto de Imp. La Oliva, aparecía Imp. de D. Juan Compañel, sen que cambiase o enderezo. Isto indica que Compañel, un dos grandes impresores do rexurdimento galego, se fixo coa propiedade plena do establecemento, dende o que editará *El Miño*.

Dous meses despois (núm. 106, 4 de febreiro de 1857), *La Oliva* cambiou de novo o subtítulo polo de *Periódico de Galicia*, sen dar explicación ningunha. Este cambio coincidiu co aumento da periodicidade a trisemanal (martes, xoves e sábados) e a introdución dunha sección cultural nova, a "Floresta Científica e Literaria", despois "Floresta Universal", nun van intento de superar unha situación xa desesperada pola persecución sistemática que viña padecendo por parte das novas autoridades políticas.

Esta persecución iniciárase xa no verán, pouco despois da saída dos progresistas do goberno e continuou intermitentemente nos meses seguintes¹¹. En setembro, o fiscal, alegando inxurias ó Exército, intentou multala con 1.500 rs. e pediu catro meses de prisión para o editor, pero o gobernador civil negouse. Non obstante, o alcalde de Vigo prohibiu a súa distribución. Naturalmente, as cousas

8 A relación de franqueos do mes de setembro, que *La Oliva* tamén publica (núm. 80, 5 de novembro de 1856, p. 3), era: *El Restaurador*, 25,20; *El Faro*, 90,40; *La Oliva*, 110,40.

9 As cifras correspondentes ó mes de febreiro de 1857 son: *La Oliva*, 241,20; *Boletín Judicial*, 60; *El Restaurador*, 37,0; *Faro de Vigo*, 34,80.

10 O cambio é explicado así pola redacción nunha entrada que inicia a primeira páxina: "A NUESTROS SUSCRIPTORES. El extravío de un documento interesante nos priva por algunos números de tratar de política en las columnas de LA OLIVA. Haremos todo lo posible para que, mientras no se cubren las formalidades del depósito de cuarenta y cinco mil reales que exige la restablecida ley de imprenta, nuestros apreciables suscritores no echen de menos la parte política".

11 *La Oliva*, núm. 57, 16 de agosto de 56. "Las circunstancias extraordinarias del país nos obligaron a retirar el depósito y no escribir nada de política, como habrán observado nuestros suscritores. Sin embargo, fuimos multados en 500 rs."

empeoraron coa chegada de Narváez ó poder. As autoridades non consentiron que, malia figurar agora como periódico non político, *La Oliva* non renunciara realmente a informar e opinar sobre cuestións políticas. Así que foron continuas as recollidas dos números e as grosas multas destinadas a provocar a creba da empresa, feitos estes dos que o periódico daba puntual información ós seus lectores en canto tiña ocasión¹². Para fuxir do rigor das autoridades locais, trasladouse fuzadamente a Pontevedra. O núm. 114, do 24 de febreiro, tirouse na imprenta da Vda. e Hijos de Vereá. Pero como esta manobra non serviu para nada, o número seguinte volveu imprimirse no establecemento vigués de Compañel, se ben substituíndo o habitual editorial político pola publicación dunha carta inédita de Fr. Martín Sarmiento sobre a industria en Galicia. O acoso continuou *inmisericorde* no mes de marzo e principios de abril obrigando a reducir o número de páxinas, a reimprimir outras e a faltar máis dunha vez á cita cos subscritores. Finalmente, *La Oliva* publicou o seu último número o 13 de abril, pero sen despedirse dos lectores, como adoitaba facerse cando era a propia redacción a que decidía o peche. Temos que supoñer, xa que logo, que a desaparición foi debida a unha orde gubernativa de suspensión definitiva.

Pasemos agora ás características do periódico. Na parte principal non hai seccións fixas, agás o Folletín e a publicidade, pero non por iso carece dunha pauta estrutural definida. A primeira páxina, e unha proporción variable da segunda, está ocupada por unha secuencia de editoriais, pequenos ensaios de temática moi diversa, as informacións que se consideran máis relevantes e as colaboracións. A maioría das veces non se usan titulares para separar estas partes. O resto da segunda páxina e os dous terzos superiores da terceira resérvanse para pequenas seccións con titular: *Crónica Universal*, *Boletín Comercial*, *Movimiento Marítimo*, *Varietades*, *Revista de Madrid*, *Parte Oficial (Gaceta)*, *Correspondencia Particular*, etc. O terzo inferior das páxinas terceira e cuarta adoita ocupalo o folletín, case sempre de contidos literarios ou históricos. E a publicidade abrangue os dous terzos superiores da última páxina.

12 Véxanse os números de febreiro e marzo de 1857, do 111, do 17 de febreiro de 1857, ó 126, do 24 de marzo de 1857.

<i>La Oliva</i> (1856-1857)				
Estrutura temática				
TEMA	Nº (%SBT)	N.º (%T)	Sup. %(SBT)	Sup. (%T)
Galicia				
Discurso provincialista	2,8		9,6	
Información política	30,8	20,3		
Polémicas con outros periódicos galegos	7,5		8,5	
Obras públicas	14,0		14,1	
Industria	0,9		0,4	
Agricultura	2,8		5,3	
Pesca	0,9		3,4	
Banca	0,9		0,2	
Prezos	11,2		14,1	
Noticias Vigo	24,3		22,4	
Extractos BOP	3,7		1,5	
Subtotal Galicia	100	38,1	100	30,7
España				
Crítica do absolutismo e do clero	3,6		4,5	
Crítica do partido moderado	4,8		6,6	
Defensa do progresismo político e referencias ós demócratas	4,8		9,2	
Información política	55,4		54,2	
Información económica	13,2		8,8	
Cuestión arancelaria	2,4		4,4	
Extractos da Gaceta Oficial	15,7		12,1	
Subtotal España	100	29,5	100	29,6
Internacional				
Europa	88,9		93,9	
América	11,1		6,1	
Subtotal Internacional	100	6,4	100	6,5
Cultura				
Galicia	32,1		7,1	
España	3,6		0,5	
Divulgación científico-técnica	10,7		10,8	
Folletín Literario-Histórico	53,6		81,5	
Subtotal Cultura	100	9,9	100	21,1
Outros				
Miscelánea	53,3		54,9	
Autopropaganda	17,8		21,2	
Administración	24,4		22,2	
Cartas ó director	4,5		1,6	
Subtotal Outros	100	16,0	100	12,1
TOTAL	100		100	
Publicidade	46,0		13,2	
	146,0		113,2	

Na Táboa ofrecemos unha estimación da distribución temática dos espazos, calculada a partir dunha mostra semi-aleatoria de aproximadamente o 15% dos números. As dúas primeiras columnas computan as porcentaxes do número de ítems de cada clase e as dúas segundas as da superficie que ocupan. O primeiro que observamos é a gran variedade de temas, que abranguen todas as cuestións de interese na época: política internacional, española, galega e local; economía, con especial atencións ás infraestruturas (estradas, ferrocarrís e telégrafos); urbanismo; sociedade; ensino; relixión; progresos científico-técnicos; cultura, incluída a creación literaria e a historia; e unha ampla gama de informacións prácticas dende as principais disposicións oficiais do Estado ou da provincia ata os prezos dos produtos de maior consumo e o movemento de barcos no porto.

Mais dentro desa variedade, os textos de carácter político dominan con moito, tanto en número como en extensión. Neste eido as páxinas dedicadas a España e a Galicia están cuantitativamente equilibradas, se ben está claro que a maior preocupación dos redactores é a política española e o combate ideolóxico contra os seus inimigos políticos, sexan de Madrid ou de Galicia. E aínda que nesta última os obxectivos maiores dos seus ataques (*El Restaurador* e *Faro de Vigo*) son do mesmo ámbito local ou provincial, a presenza do resto de Galicia é constante e informativamente moi completa, grazas ás noticias e opinións que lle envían os seus correspondentes, nomeadamente das provincias de Ourense e A Coruña, incluídas as capitais e a cidade de Santiago. Verbo da política internacional, non faltan breves noticias dos Estados Unidos, Cuba, Arxentina e outros países iberoamericanos, pero as máis numerosas e extensas refírense sempre o escenario europeo, con especial atención ó proceso de unificación italiana, ós conflitos na Europa oriental derivados da guerra de Crimea e á política francesa, sen que falten tampouco doutros países (Gran Bretaña, Portugal, Austria, Prusia, Polonia, etc).

Ocupan o segundo lugar os temas económicos, enfocados sempre dende a óptica do "progreso", para o que se consideran imprescindibles os avances técnicos e en Galicia a modernización das infraestruturas. De aquí a decidida aposta do periódico pola mellora de estradas e portos, pola instalación dunha rede telegráfica axeitada e pola rápida unión do país co resto de España mediante liñas ferroviarias. Por certo, que neste último punto aflora xa a rivalidade A Coruña-Vigo, pois mentres a forzas vivas coruñesas e a súa prensa presionaban para que a primeira (e quizais única) liña entrase por Monforte e continuase por Lugo ata A Coruña, *La Oliva* defendía con forza a conveniencia de construír o trazado Ourense-Pontevedra-Vigo-Santiago-A Coruña. Postura en concordancia, non só cos intereses da Galicia Sur e do incipiente desenvolvemento de Vigo, senón tamén co proxecto propiciado por Eduardo Chao, e financiado inicialmente pola Deputación de Pontevedra, iniciativa que lle valeu ferozes ataques e mesmo acu-

sacións de corrupción por parte dos moderados. Naturalmente, *La Oliva* encheu páxinas e páxinas nas súas polémicas con *El Restaurador* arredor deste asunto e sempre en defensa da honorabilidade de Eduardo Chao e dos beneficios que o seu proxecto traería a Vigo e a toda Galicia.

Neste capítulo económico chama a atención a pouca atención que se presta a dúas cuestións que están na raíz dese atraso de Galicia que se está xestando precisamente nestas décadas centrais do século: a pervivencia do sistema foral e a atrofia industrial producida tanto pola rápida desaparición da protoindustria autóctona como pola escaseza de industrias modernas de nova planta. Probablemente isto é debido a que esas causas de fondo aínda non producían efectos suficientemente palpables como ocorrerá a partir da década seguinte, na que a prensa provincialista-progresista si denunciará con moita máis forza os efectos nocivos do foro e da desindustrialización.

En terceiro lugar veñen os temas culturais. Non obstante, a información sobre a vida cultural é moi pobre, contrariamente ó que ocorría coa prensa desta orientación na década anterior. Esa información é case nula para o ámbito español e moi escasa para o galego. En consecuencia, practicamente todo este apartado está monopolizado, non pola información, senón pola creación literaria ou histórico-erudita, que recolle case todas as sinaturas galegas de relevo, así como algunhas non galegas.

E aínda que cuantitativamente non son moi relevantes, sinalemos tamén certa preocupación polo ensino primario, que dá lugar a unha serie de artigos da autoría de Isidoro Fernández Monje, así como pola "nueva población" (ensanche) de Vigo, á que se lle dedican algunhas informacións.

Respecto da publicidade, esta ocupa unha porción significativa do periódico e ten tamén orixes moi variadas, que se poden apreciar no Anexo III.

Pasemos, por último, ó elenco de colaboradores, que se recolle no Anexo II. Esta relación demostra que *La Oliva* acollía case todas as plumas provincialistas, progresistas e mesmo demócratas da Galicia do momento, e que tamén procuraba incorporar a voz dos principais persoeiros da esquerda liberal española, cousa posible polas estreitas relacións que establecera previamente en Madrid o grupo promotor con eles e cos seus periódicos.

3. Ideoloxía e afiliación política

O periódico deixa moi clara dende o primeiro momento non só a ideoloxía que asume senón tamén a súa militancia política. Esa ideoloxía basal é a liberal pura, nin radical-democrática, nin mesturada con doutrinarismo ou tradicionalismo ningún, o que na España do momento correspondía politicamente ó chamado progresismo. Os principios básicos dese liberalismo central son expostos con contundencia e dun modo bastante completo no *Prospecto* de presentación:

Marcharemos por la senda que recomienda la razón ilustrada [...] No reconocemos la autoridad, ni la tradición, como principios del derecho. [...] No consultaremos la historia, ese testigo fiel de los tiempos, para buscar en ella lecciones saludables para el porvenir. [...].

En política, pues, somos *Progresistas* en el buen sentido de la palabra, y partidarios del PROGRESO INDEFINIDO [...].¹³ Es, por consiguiente, nuestro credo el del generoso partido *progresista*, contando siempre en la región política una *Constitución* lo más amplia, producto de la soberanía nacional; y en la administrativa y de gobierno cuanto se contiene en el axioma: "El mayor bien para el mayor número".

Este progresismo político implica unha aposta decidida polas liberdades de pensamento, expresión, imprenta e asociación, así como pola autenticidade dun sistema representativo baseado nun sufraxio censitario que non limite os dereitos políticos ós sectores sociais superiores e os seus axentes, senón que os estenda tamén ás clases medias. Pero están lonxe de asumir a marca de identidade dos demócratas decimonónicos: o sufraxio universal masculino. A oposición á súa instauración faise expresa cando o estiman pertinente aducindo o sempiterno argumento utilitarista de que a lexitimidade e universalidade dos dereitos políticos dos individuos (masculinos) ás veces teñen que ceder o paso perante as supostas esixencias do ben común¹⁴:

Es cierto que un hombre es un soberano, y que su libertad, su igualdad y todos los derechos civiles y políticos los tiene como hombre y como ciudadano, mas también es innegable que siendo los gobiernos liberales un hecho complejo del que debe partir el bien para todos los asociados; y hallándose ferozmente combatidos por tantos enemigos a quienes la tiranía popaba, creemos que por hoy es preferible, y se progresará más en el triunfo de los buenos principios no dando participación igual en el uso de los derechos políticos a todos sin distinción.

Polo mesmo condenarán con enerxía os numerosos disturbios e levantamentos populares que teñen lugar neses meses, malia seren algúns politicamente beneficiosos para os progresistas nos seus enfrontamentos con moderados e carlistas¹⁵.

Verbo da cuestión relixiosa, de tanta importancia política na España contemporánea, amósanse crentes no "Supremo Hacedor" que guía a vida e evolución dos pobos e recoñecen que o catolicismo é ingrediente fundamental da iden-

13 Unha longa xustificación histórica das bondades do progreso no núm. 4, 13 de febreiro de 1856, p. 1.

14 *La Oliva*, núm. 39, 14 de xuño de 1856, p. 1. Editorial contrario á aplicación inmediata da democracia en España porque sería contraproducente ó non darse as condicións necesarias por mor da forza dos seus inimigos e das carencias da cultura política da maioría da sociedade.

15 Véxase, por exemplo, o editorial do núm. 5, 16 de febreiro de 1856, no que, á parte de chamar *patria* a España, loan que o goberno progresista non sexa nin autoritario como os moderados nin tolerante coa anarquía, nunha velada crítica ós demócratas demasiado revoltosos.

tidade nacional española: “En relixión, lo diremos muy alto, somos partidarios de la unidad para los españoles, ya que los siglos y varias concausas nos han legado este bien”. Pero avogan, de momento sen asomo de anticlericalismo, pola tolerancia para cos non católicos e piden á Igrexa que non se meta en política: “dejar al César lo que es del César”. E pretenden neutralizar a hostilidade clerical contra o liberalismo auténtico cunha mensaxe tranquilizadora: “No teman, no, nuestros sacerdotes que se les escape una sola obeja [sic] del redil, ó que nuestro fervor por la religión santa de nuestros padres se amortigüe”.

En economía son partidarios da individualización da propiedade vía as desamortizacións, e da modernización do sistema produtivo mediante a drástica mellora das infraestruturas e as facilidades ó comercio, elemento civilizador que dá vida a la industria y la agricultura, “firme trípode sobre que descansará algún día la paz del mundo”. De aquí a súa profesión de fe: “somos LIBRE-CAMBISTAS [...] somos enemigos del sistema prohibitivo, conocido también en Europa con el nombre de *sistema español*”¹⁶. En relación con estas posturas, algún autor pouco avisado practicou o anacronismo atribuíndo ós redactores de *La Oliva* unha superpioneira aposta pola publicidade no sentido actual desta palabra. Demasiada anticipación. A publicidade á que se refire o texto causante involuntario do pecado no é a comercial senón a combinación da liberdade de expresión co que hoxe chamamos transparencia nos asuntos públicos. O lector pode xulgar por si mesmo:¹⁷

La publicidad es la gran antorcha de los tiempos modernos. Su luz disipa las tinieblas del error y la oscuridad del engaño. Su luz pone á la vista de todos el desinterés del virtuoso patricio, la sabiduría del buen repúblico.

En ella fía el probo administrador; a ella apela el calumniado juez: acójese a su resplandor el difamado: busca su protección el desvalido.

Conquista de la civilización moderna llévanla por delante sus legiones en su gloriosa y formidable lucha contra el fanatismo, la tiranía y los abusos de pasados siglos.

Este conxunto de ideas explican as actitudes do periódico respecto das outras tendencias políticas: rexeitamento frontal do carlismo, ataques ós moderados, nomeadamente ós *polacos*, e actitude contemporizadora cos da Unión Liberal mentres comparten poder cos progresistas, que se converte despois en denuncia da súa deriva dereitista. Máis complexas son as súas relacións cos demócratas, cousa comprensible se temos en conta a influencia de Eduardo Chao sobre o periódico. Sen renunciar nunca á ortodoxia progresista, que lles impedía asumir as ideas especificamente democráticas e aprobar algúns dos seus comportamentos,

16 Prospecto.

17 *La Oliva*, núm. 104, 28 de xaneiro de 1857, p. 1. Editorial.

non faltan na *Oliva* mostras de simpatía nin manifestacións do desexo de que chegase un entendemento entre esas dúas polas da familia liberal¹⁸.

O mesmo cabe dicir sobre as súas tomas de posición verbo dos acontecementos maiores da actualidade política. Seleccionaremos dous de especial interese para nós: o banquete de Conxo e o décimo aniversario do levantamento de Solís, liquidado cos fusilamentos de Carral.

Nun principio, *La Oliva*¹⁹ dá puntual noticia do banquete de Conxo e defende o acto contra os seus detractores, pero faino nun lugar pouco relevante. Mais en números posteriores aumenta o espazo e o rango das informacións que dedica ó asunto, nas que inclúe os rumores de movementos de tropas cara a Santiago²⁰. Defende a constitucionalidade dos brindes, considera infundados os rumores, chama á calma, critica ó Reitor da Universidade por non defender ós estudantes e reproduce un escrito do demócrata *La Discusión* no que di que o fiscal se negou a encausar a Aguirre, Pondal e Seoane por non atopar nas súas palabras nada ilegal.

Moita máis relevancia dá o periódico á efeméride do levantamento progresista-provincialista de 1846. O 26 de abril de 1856, no núm. 25, altera drasticamente a súa fasquia habitual abríndose cunha portada en forma de grande necrolóxica "A la memoria de las víctimas de Carral". Seguen os nomes de todos os fusilados e remata cunha lembranza con tons de epopea: "Semejaba España un inmenso cementerio [...]. Un día, al fin, desde la cima de nuestras verdes montañas suena el grito santo de LIBERTAD". Neste recadro maior non hai mención de Galicia nin asomo de galeguismo. Segue, na mesma vea progresista española, a poesía de Aurelio Aguirre "A los mártires de Carral": os "ilustres mártires" alzáronse "en honra y bien de la nación entera". Aguirre cántalles "en nombre de la patria mía", que, malia a alusión á "fiel Galicia que os adora", non pode ser outra que España a xulgarmos polas inmediatas referencias ós *comuneros* e a Padilla, obxecto de obrigada veneración "para todo español agradecido".

A cousa cambia co artigo "Aniversario", que segue á colaboración de Aguirre. Nel Murguía achega os únicos acentos provincialistas desta conmemoración de *La Oliva*. Logo de traer a colación os seus recordos infantís dos últimos episodios

18 Por exemplo, no núm. 17, 29 de febreiro de 1856, p. 2, reproducen de *La Discusión* o artigo "De la democratización del partido progresista" no que se fai unha exposición moi completa do programa demócrata e se pretende presentalo como o dos verdadeiros progresistas ("partido progresista avanzado"). A presentación de *La Oliva* é significativa: o obxecto do artigo é "hacer ver la pequeña diferencia que existe entre progresistas y demócratas". Véxase tamén a reprodución dun artigo de José María Orense a prol da democracia en núm. 40, 18 de xuño de 1856, pp. 1-2.

19 Núm. 11, 8 de marzo de 1856, p. 3.

20 Véxase, sobre todo o núm. 14, 19 de marzo de 1856, p. 2, e núm. 16, 26 de marzo de 1856, p. 2 o longo escrito de resposta dos protagonistas do banquete refutando as calumnias e insidias difundidas por *La Estrella*, *España* e *El Sur* de Madrid, así como por *El Restaurador* de Pontevedra e *Faro de Vigo*.

do levantamento nas rúas de Santiago (algo que repetirá trinta anos despois no coñecido texto de *Los precursores*), toma dos primeiros provincialistas a analoxía con Irlanda e a síndrome da aldraxe²¹ e acaba vinculando claramente liberalismo non ateo con galeguismo, non sen aproveitar a ocasión para lanzar un reproche a aqueles que esqueceron o seu provincialismo xuvenil: "DIOS Y LIBERTAD [...] Dios, el único señor del cielo; LIBERTAD, la única SOBERANA de la tierra" [...] "No queremos ser más que gallegos, se dijo entonces, y los que lo digeron dan al silencio sus palabras y no tienen una tan sola para recordar á los vencedores de hoy aquellos tiempos en que eran vencidos".

E isto lévanos a considerar

4. A relación progresismo español - provincialismo galego

Nesa relación hai algo que convén constatar dende o principio: os redactores e colaboradores de *La Oliva* son todos nacionalistas españois en clave liberal. Para eles nos territorios metropolitanos da monarquía non hai máis nación que a española entendida como a suma dos cidadáns do Estado. E deixan isto moi claro sempre que o estiman necesario, o que non impide que ás veces resulte dubidoso o referente nacional/provincial de palabras como *patria* ou *país*, pero nunca o de *nación*, que sempre é España.

Por exemplo, a ambigüidade está presente no Prospecto cando din que co periódico procurarán facer "un servicio a nuestra querida patria" e contribuir "al bienestar del país que nos vió nacer". Non obstante, non hai dúbida posible cando reservan á prensa da Corte o coidado dos "grandes intereses del país" e o tratamento dos "asuntos generales de la nación". Unha nación española na que confían e á que auguran, pese a todos os seus males, un gran futuro: "Esto no obstante, la civilización de España, renaciendo de sus cenizas como el ave Fénix, continuó su marcha magestuosa, convirtiéndose á los que eran siervos en vasallos, y a éstos en súbditos y ciudadanos".

Este españolismo liberal adopta ás veces tons histórico-épico, na mesma vea desas Historias de España nacionalizadoras que estaban a escribir neses anos dende un Modesto Lafuente ó propio Eduardo Chao e nas que a xénese dun heroico *Volksgeist* español ocupaban un lugar central²²:

21 "Hay una página en la historia de mi país, de la Irlanda de España, del país acaso maldito del Señor y escarnecido de todos los que no son sus hijos".

22 *La Oliva*, núm. 17, 29 de marzo de 1856. Editorial con motivo da festividade viguesa do Santísimo Cristo da Vitoria. Na mesma liña está a poesía "¡Numancia!" de Domingo Oubiña (Folletín do núm. 73, 11 de outubro de 1856) que converte en españois ós celtiberos: "Ha veinte siglos que [...] en la callada noche "Numancia" dice: y resonante vibrando en el espacio su voz sola hace hervir con honor la sangre española [...] si no hay Numancia ya que el mundo asombre, hay su patria, sus hijos y su nombre [...]. ¡Tristes ruinas del pueblo numantino! El hidalgo español noble y valiente, al hallaros en medio su camino herido el corazón de pena

Huérfa na Nación y entregadas las riendas del goberno á un valido torpe y corrompido, fruto que produce con frecuencia la imbecilidad de los reyes absolutos, fue presa de un soldado sagaz y atrevido [...]. Su corazón [o de Napoleón] sin duda le precedía que el fiero y altivo castellano, á pesar de verse desarmado y uncido al carro triunfal que le conducía, tenía en su semblante algo de extraordinario, algo de fatídico, que le decidieron a dejarle para el último, vencéndole con la sorpresa y la astucia, mas bien que en buena lid, en campal desafío.

En la patria del Cid, de Leiva, de los Córdoba, de los Guzmanes y de otros tantos héroes conservaba el puebo escondido el fogo sacro que los hiciera invencibles, y aqueles soldados terribles que levaran la muerte y el espanto a todas partes y que tenían sus sienas ceñidas con los verdes laureles recogidos en Marengo, Wagram, Austerlitz y otras cien batallas tuvieron que detenerse en Madrid el 2 de Mayo, que capitular en Bailén y que entregarse en Vigo [...]. Los hijos de la Liberal Vigo aborrecen la tiranía, venga de donde viniere [...] [y demostraron] al mundo que solo hay tiranos donde hay siervos y no nacen hombres libres.

E como toda nación que queira ser alguén no século XIX, a española debe ter colonias. Por iso, como se di no Prospecto, hai que conservar as poucas que quedan pero, iso si, dándolles “leyes justas y equitativas” e enviando administradores “de moralidad no desmentida”.

Parece claro, pois, que o carácter dominante no periódico, no que atinxe ó referente nacional, é o españolismo progresista, como por outra parte era de esperar neses anos. Porén, non falta como compoñente secundario un claro provincialismo que modula ese nacionalismo español en clave galega cun discurso practicamente idéntico ó dos Faraldo, Neira e Rúa Figueroa da xeración anterior. Haberá que agardar aínda uns anos para que cheguen os cambios cualitativos que introducirá Murguía (e na poesía, Rosalía) nese discurso na década seguinte.

Con todo, apréciase unha maior insistencia no atraso económico e nas súas consecuencias sociais: a pobreza da maior parte da poboación e a conseguinte emigración²³. O repertorio das causas é variado:

[...] escaseando en Galicia los capitales, faltando el espíritu de asociación, no acordándose de ella los gobernantes más que para contribuir, y no habiendo tenido cuerpos provinciales con vida propia y bastante, sino en épocas fugaces, para abarcar empresas de importancia, nada o muy poco se pudo hacer en el camino del bien.

De aquí a falta de estradas, camiños e ferrocarrís e a atrofia do comercio. Tamén mencionan de cando en vez os efectos perniciosos do centralismo, que

siente, y llora con dolor vuestro destino: pero orgulloso al par alza su frente vuestros antiguos dueños recordando y un “eran españoles” murmurando”.

23 Véxase núm. 6, 20 de febreiro de 1856, p. 1. Tamén editorial do núm. 41, 21 de xuño de 1856 dedicado á emigración: “Es proverbial el amor que el gallego tiene a su patria”, polo que a causa da emigración só pode ser a pobreza. O minifundio non é causa do atraso do país, senón consecuencia. Segundo o autor, non toda emigración é mala, pero hai que acabar coa emigración dos pobres que non está lonxe da trata de escravos.

apoñen, non ó deseño territorial de todas as Constitucións dende 1812, senón á política dos moderados²⁴.

Estas diagnoses xustifican a insistente comparación con Irlanda, que empezara xa no Prospecto. E ás veces dá lugar a amagos de dialéctica "anticolonialista" que non van alén, coma nese artigo sen título no que de Eladio Fernández Miranda²⁵, logo de doerse pola miseria e o atraso de Galicia e de sinalar como causas as excesivas rendas que debe pagar o labrego e a falta de iniciativas innovadoras dos propietarios, conclúe que "Galicia ha sido, y es hoy aun, como un país conquistado, del cual ningún gobierno se ha cuidado: diganlo si no la falta de vías de comunicación, y el recargo de sus contribuciones". Segundo el, nestas condicións outros pobos rebelaríanse pero "el carácter del pueblo gallego impidele turbar, ni un momento siquiera, el orden público á que son tan afectos; antes prefieren morir llenos de hambre".

Rebelións á parte, cal pode ser o axente que empece a poñer remedio a esta situación? Ademais dos efectos beneficiosos que tería un poder progresista continuado para o desenvolvemento de toda España, no caso de Galicia sería o "brazo poderoso" do provincialismo o que contribuiría a arrancala "del abatimiento y de la muerte" para "elevationa al rango que debe ocupar entre las demás provincias de España por su posición topográfica, por sus puertos, por sus ricas y variadas producciones, por el genio y carácter de sus hijos y por su amor á la causa de la Libertad y de la Independencia, en cuyos altares tiene hecho tan grandes sacrificios". Como pode verse, os obxectivos provincialistas na cuestión da relación política Galicia-España seguen na mesma nebulosa que dez anos atrás.

Máis claros son os obxectivos no socioeconómico. Atraso, pobreza e emigración só poden remediarse mediante o fomento da agricultura, da industria, do comercio, da mariña e dos ferrocarrís, e erradicando a usura, creando bancos agrícolas e industriais, diminuíndo as contribucións e fundando suficientes escolas de artes e oficios. En suma, un desenvolvemento capitalista que non saben moi ben como poñer en marcha, polo que se limitan a apelar "al patriotismo y las inteligencias de todos los gallegos", os de dentro e os de fóra²⁶.

No que atinxe ó seu concepto de Galicia, esta segue a ser, no político, unha provincia da nación española. Pero non unha provincia calquera, non unha simple demarcación administrativa, indiferenciada doutras, senón un pobo con historia (gloriosa) de seu e cunha identidade colectiva propia e singular que reclama

24 Véxase o editorial do núm. 27, 3 de maio de 1856: "La exagerada centralidad, en que consistía el sistema de los moderados, fue la consecuencia de este mal grave [a falta de vías de comunicación e o atraso] que franqueó las puertas a la inmoralidad".

25 *La Oliva*, núm. 20, 9 de abril de 1856, p. 1.

26 *La Oliva*, editorial do núm. 26, 30 de abril de 1856.

dos seus membros amor e acción a prol da súa dignidade e da súa prosperidade. Por iso proclaman: “Somos hijos de Galicia. Es nuestra más brillante ejecutoria”²⁷. Executoria que esixe deles continuar a batalla iniciada polos primeiros provincialistas contra o menosprezo dos foráneos, que còmpre refutar despregando todas as glorias pasadas e presentes dende o conde de Lemos e Feijóo a Pastor Díaz e Villamil, labor este no que contaron cuns entusiastas aliados, os coruñeses *El Clamor de Galicia*, de Benito Vicetto, que deixou de publicarse en setembro de 1856, e o seu sucesor *El Defensor de Galicia*, de Ricardo Puente e Brañas²⁸. En ocasións, loa de Galicia, vocación modernizadora e *ethos* provincialista aparecen ben articulados nun mesmo discurso. Tal fai Leandro Saralegui e Medina, unha das mentes máis lúcidas e preparadas desta xeración²⁹:

[...] los gérmenes de unidad provincial y espíritu de asociación existen todavía en el corazón de nuestros hermanos. Aceptamos desde luego su ofrecimiento, porque sus palabras tienen para nosotros la sublimidad del grito *Deus fratesque Gallaeciae* que hace cuatrocientos años resonó en nuestras montañas; y aunque jamás nuestras apreciaciones se extenderán al estadio político porque deberes muy sagrados nos lo impiden, en el campo de los intereses morales y materiales combatiremos sin tregua ni descanso los obstáculos que sostienen a Galicia en el estacionamiento abyecto y servil en que se encuentra.

Con la mano en el corazón y el pensamiento en el suelo que nos vió nacer combatiremos con todo el vigor de un alma joven las instigaciones y enredos sórdidos que estacionan su movimiento agrícola, industrial y comercial; batallando por arrancar a nuestros prohombres del círculo vicioso en que se agitan [...] *la felicidad de Galicia* es el grito que vibra continuamente en nuestro cerebro: todo lo subordinaremos ante este sacro dogma [...].

O continuísmo respecto de 1840-1846 maniféstase tamén no feito de que esa identidade diferenciada de Galicia, xustificación maior das súas reivindicacións, segue a basearse case exclusivamente na historia e moi pouco na etnicidade, lingua incluída. E isto é así mesmo en Murguía, o gran protagonista do cambio cualitativo do discurso provincialista dez anos despois. Na súa introdución á primeira entrega da “Floresta Científica y Literaria”³⁰ di que “La eterna incuria con que los hijos de Galicia han mirado siempre todo lo que á esta concierne, ha hecho que no solo no tengamos la historia escrita de nuestra patria, lo primero que todo pueblo debe tener”, senón que nin sequera se recollan e publiquen os numerosos

27 Núm. 63, 6 de outubro de 1856, p. 2. Véxase tamén núm. 40, 18 de xuño de 1856.

28 Con esta finalidade expresa, *La Oliva* (núm. 97, 3 de xaneiro de 1857, p. 2) anuncia a publicación de fragmentos das obras do Licenciado Molina, Juan Álvarez Sotelo, Gándara, Basco de Aponte e os condes de Lemos e Gondomar, iniciativa que sen dúbida se debe a Murguía.

29 Carta publicada no núm. 100, 14 de xaneiro de 1857, p. 2.

30 Núm. 107, 7 de febreiro de 1857, p. 3.

documentos que se conservan. “El amor que siempre hemos profesado a Galicia” lévao dende hai anos a dedicarse a ese labor de recuperación do pasado para o que pide a todos os que aman el país que lle envíen documentos: “Solo de este modo puede llegar Galicia á la época de su regeneración”.

En cambio a lingua, o folclore, as institucións consuetudinarias, a etnicidade en suma, case non se mencionan. O único que podemos constatar neste eido é a publicación dunhas poucas poesías en galego en medio dunha ferverenza de versos e prosas literarias en castelán³¹.

En suma, podemos concluír que, á altura do bienio progresista, o provincialismo galego continuaba nun estadio ideolóxico aínda moi incipiente e totalmente subordinado ó progresismo español.

31 “Nena d’as soledades”, de M., datada en Madrid 1 de xuño de 1854 (núm. 8, 27 de febreiro de 1856); “Desdichas do meo amor” de Ramón Barros Silvelo (núm. 77, 25 de outubro de 1856); “Un soño”, de José Pérez Ballesteros, datada en Santiago, 1853 (núm. 86, 26 de novembro de 1856); “Nai chorosa”, de A.C. (núm. 107, 7 de febreiro de 1857) e “Meu amor”, de Heliodoro Cid y Roza (núm. 119, 7 de marzo de 1857).

ANEXO I
CORRESPONDENTES DE LA OLIVA EN GALICIA E AMÉRICA

- Allariz: Venancio G. Seara
Baiona: Manuel Moneo
Betanzos: José García
Barco de Valdeorras: José R. Salgado
Bos Aires: Pedro Lesperón y Cía
Caldas de Reis: Joaquín Gutiérrez
Cambados: José Santamarina
A Cañiza: Manuel Lago
O Carballiño: D. E. Fdez. Carril e Mariano Yepes
Carril: E. Landa
Castro Caldelas: G. Vázquez
Celanova: E. Marquina
A Coruña: Celestino G. Álvarez
Ferrol: Nicasio Tajonera / Leandro Saralegui
A Guarda: Víctor Iradiel
A Habana: Bartolomé Feijóo y Demetrio Ayguales de Izco
Lalín: Antonio Taboada y Casiano Vázquez Feijo
Lugo: Manuel Pujol y Manuel Soto Freire
Manila: Agustín de la Cabada
Maside: Dionisio Fernández
México: Manuel Morales
Mondoñedo: Francisco Delgado
Monforte: Jesús Segundo Ogando
Muros: Angel Escaja
Noia: Agustín Agustos
Ourense: Manuel Gómez Novoa / A. Cibeira e E. Robles
Padrón: José María Seoane
Ponteareas: Domingo A. González
Pontevedra: Admon del *Boletín* / Joss López de la Vega e Francisco M. González
Porto Rico: Ignacio Guasp
Redondela: Vicente García
Ribadavia: Benito Alonso / D. Rivera
Ribadeo: Marcos Fernández López / E. Taboada
Santiago: Bernardo Escribano
Tui: Juan Nolasco Rodríguez / M.M. de la Cruz
Valparaíso: Santos Tornero
Vega de Ribadeo: José García Martín
Verín: Gregorio Moreno
Vilafranca do Bierzo: Santiago Capdevila

Vilagarcía: Benito Varela / J. Cuevas del Valle

Viveiro: Pedro José Cabezas / E. Almoína

Xinzo de Limia: R. Teijeiro

ANEXO II
AUTORES DE TEXTOS ASINADOS EN LA OLIVA

A. NO CORPO PRINCIPAL

- Aguirre Galarraga, Aurelio
 Almoína, Eusebio (Viveiro)
 Andújar, T.J.R.
 Barros Silvelo, Ramón (Ourense)
 Bastiat, Federico
 Besada, Basilio (Tui)
 Borrajo Iglesias, Manuel (Vigo)
 Castelar, Emilio (Madrid)
 Chao, Eduardo (Madrid)
 Compañel, Juan (Vigo)
 Cuanda, José (Ourense)
 Fernández M[iranda], Eladio (Sargadelos)
 Fernández, José Ramón (Vigo)
 Fernández Monje, Isidoro
 G. Seara, Venancio (Allariz)
 Gasset, Eduardo (Madrid)
 González Besada, Sabino (Pontevedra)
 Gonzalves Basto, José Joaquín (Lisboa)
 L., R. (Vilagarcía)
 La Sagra, Ramón de (París)
 Larmartine, Alphonse de
 Lelaboureur, F. M.
 López de la Vega, José (A Cañiza)
 Matos, Eugenio (Cangas)
 Mongaéz, Fr. Braulio (Cárcere de San Pedro de presbíteros naturais)
 Moya, Manuel (Ponteareas)
 Murguía, Manuel [Martínez]
 Orense, José María (Madrid)
 P., C. (Vigo)
 Puente y Brañas, Ricardo
 Quijano, M. G. (París)
 Romero Pérez, Alonso (Ourense)
 Saralegui y Medina, Leandro de (Ferrol)
 Sarmiento, Fr. Martín
 Somoza Cambero, Manuel (gobernador civil de Pontevedra)
 Somoza Piñeiro, Ramón (Santiago)
 T.[aboada?], L.[uis?]
 Vázquez Feijo, Casiano (Lalín)

B. NO FOLLETÍN E NA FLORESTA UNIVERSAL

- Aguirre, Aurelio (poesía en castelán)
Arango Valdés, A., de Oviedo (poesía en castelán)
Avendaño, Teodomiro (poesía en castelán)
Barros Silvelo, Ramón de (poesía en galego)
Byron, Lord
Camino, Alberto (poesía en galego)
Castelar, Emilio (discurso político)
Chao, Alejandro (prosa)
Cid y Rozo, Heliodoro (poesía en galego)
Corzo, Manuel Ángel (poesía en castelán)
Escalera, Evaristo V. (poesía en castelán)
Fernández Miranda, Eladio (poesía en castelán)
Fernández Monje, Isidoro (poesía en castelán)
Hugo, Víctor
López de la Vega, José (prosa literaria, poesía en castelán, historia)
Murguía, Manuel (prosa literaria, poesía en castelán e galego, historia)
Parada, Ignacio (poesía en castelán)
Pardo, Joaquín R., de Irún (poesía en castelán)
Pérez Ballesteros, José (poesía en galego)
Pondal, Eduardo (poesía en castelán)
Puente y Brañas, José (poesía en castelán)
Rodríguez Seoane, Luis (poesía en castelán)
Rúa Figueroa, Ramón (ensaio)
Ruiz Aguilera, Ventura, de Madrid (poesía en castelán)
Salas y Quiroga, Jacinto (poesía en castelán)
San Martín, Antonio de (poesía en castelán, historia)
Saralegui, Leandro (poesía en castelán)
Simao, de Oviedo (poesía en castelán)
Ubiña, Domingo (poesía en castelán)
V., R. de (historia)
Vázquez Taboada, Manuel (poesía en castelán)

ANEXO III
MOSTRA DE ANUNCIANTES

Academia de Lengua Francesa
Alugueiros de pisos, casas, locais de negocios, traxes e disfraces
Autopublicidade do periódico e da imprenta.

Café de La Iberia

Débeda pública

Diligencias del Poniente (Vigo-Santiago-Coruña)

Diligencias La Unión

Ebanistería de Barcelona

Elixir do Dr. Gullie

Empresa y Comisión General de Anuncios (Madrid)

Fábrica de chocolates de Tui

Fotografía Moderna

José Rouffe, cirurxián dentista

La Fundidora de Vigo

Letras de Cambio

Libros:

Almanaque Omnibus

Cartas póstumas del conde de Chesterfield

Código de Comercio Español

Curso de Arquitectura Naval

Desamortización. Capitalizaciones por el sistema decimal

Descripción topográfico-histórica de la ciudad de Vigo

Desde el cielo, novela de Manuel Murguía.

Diccionario de la Política, de Chao, Romero Ortiz y Ruiz de Quevedo

Diccionario Enciclopédico de la Lengua Española, dirigido por E. Chao.

Ecos Nacionales (colección de poesías), de Ventura Ruiz Aguilera

El Nuevo Sistema Decimal

Geografía Histórica de España

Historia General de España (continuación de la del P. Mariana), Cuadro Sinóptico de la Historia de España y Museo Pintoresco de Historia Natural, de Eduardo Chao.

Historia Literaria de Galicia, de Manuel Murguía

La Biblia de la Infancia (compendio de Historia Sagrada)

Los Hidalgos de Monforte, de Benito Vicetto.

Método de solfeo

Zurbano, Su Vida Militar y Política

Ofrecemento de permuta de empregado de Aduanas

Papelería

Pastillas para a tose

Peluquería del Siglo

Perito agrimensor

Poxas xudiciais

Publicacións periódicas:

El Eco de la clase obrera

Gaceta Musical de Madrid

La Discusión

La Iberia, diario liberal de la mañana

La Marina. Revista científico militar

La Razón. Revista política, filosófica y literaria (Madrid, bimensual, democrata)

La Suerte. Periódico Semanal de Ciencias, Artes, Literatura, etc.

Pero-Grullo, periódico político inocente

Revista de Ciencias Médicas

Revista Industrial

Semanario Pintoresco Español-Enciclopedia Popular

Produtos farmacéuticos franceses

Requirimento de pago de foros, censos, fundacións de misas e demais cargas dos partidos xudiciais de Vigo e Tui.

Roupa

Trapos

Transporte Marítimo:

Línea Hispano-Inglesa de Vapores (Vigo-Coruña-Liverpool con carga e pasaxe)

Fragata Sofía de Vigo a La Habana + Bergantín Carmencita

Fragata Nueva Luisa de Coruña a La Habana

Goleta Adelina de Vigo a Montevideo e Buenos Aires.

(En números sucesivos van cambiando os barcos pero case todos son con destino a Cuba, Buenos Aires, Montevideo e algúns a México, con saída dende A Coruña, Vigo e tamén Cádiz).

Vendas de foros, terras, casas, maquinaria agrícola, buques, fariña de trigo, fábrica de salga.

H O M E N A X E S

À PATRIA ENTEIRA

Homenaxe a
Xosé Ramón
Barreiro Fernández

EDICIÓN AO COIDADADO DE
X. L. Axeitos
Emilio Grandío Seoane
Ramón Villares

CONSELLO DA CULTURA GALEGA
REAL ACADEMIA GALEGA
UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA